

Joanna Misztal-Konecka*

Konkurencja zażaleń w postępowaniu cywilnym?

[Competing Complaints in Civil Proceedings?]

Abstract

Numerous amendments to the Code of Civil Procedure have added significant complexity to its system of appellate remedies, especially regarding rulings (*postanowienia*) and procedural orders (*zarządzenia*) challenged with complaints (*zażalenia*). The introduction, besides the traditional complaint to the court of the second instance and the complaint to the Supreme Court, also of a complaint to a different panel of the court of the first or of the second instance raises the question of the relationship between them. This article comprises the analysis of whether such decisions of the first-instance court may give rise to the applicability of different types of complaint, and if so, then whether a situation of concurrent or competing complaints arises in such a case. The analysis shows that where the court's ruling meets the conditions of both Article 394¹ (rulings ending the proceedings on the case) and Article 394^{1a}(1) of the Code of Civil Procedure, only one type of complaint may be brought, whereas the competence norm of Article 394^{1b} of the Code of Civil Procedure places the complaint with the court of the second instance. The principle of the exclusivity of appellate remedies has therefore been preserved.

Keywords: competing complaints, concurrent complaints, rulings ending the proceedings on the case, principle of exclusivity of appellate remedies.

Wprowadzenie

W ostatnich latach kolejne nowelizacje kodeksu postępowania cywilnego sprawiają, że obraz systemu środków zaskarżenia staje się coraz bardziej skomplikowany, by nie rzec – niejasny. Liczne zmiany dotknęły zwłaszcza konstrukcję zażalenia, tradycyjnie występującego w procedurze środka zaskarżenia rozstrzygnięć formalnych. Środek ten cechował się przez wiele lat suspensywnością i względną dewolutywnością (art. 395 § 2 k.p.c.), ustawodawca przyjął bowiem, że względy ekonomii procesowej przemawiają za

* **Joanna Misztal-Konecka** – prof. dr hab. nauk prawnych, Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II, sędzia Izby Cywilnej SN; ORCID 0000-0001-8849-5447.

przyznaniem sądowi wydającemu postanowienie¹ możliwości rozpoznania zażenia we własnym zakresie; stąd jeżeli zażalenie zarzuca nieważność postępowania lub jest oczywiście uzasadnione, sąd, który wydał zaskarżone postanowienie, może, nie przesyłając akt sądowi drugiej instancji, uchylić zaskarżone postanowienie i w miarę potrzeby sprawę rozpoznać na nowo². Celem postępowania zażaleniowego jest wszak poddanie kontroli rozstrzygnięcia sądu w wystarczająco ważnej kwestii incydentalnej, zwykle jednak nierozstrzygającej dla procesu cywilnego³.

Zmiany w odniesieniu do utrwalonej konstrukcji zażenia były motywowane z jednej strony orzecznictwem Trybunału Konstytucyjnego, otwierającym perspektywy zaskarżenia kolejnych rozstrzygnięć, zwłaszcza podejmowanych przez sądy drugiej instancji⁴, z drugiej zaś – dążeniami do usprawnienia postępowania poprzez powierzenie rozpoznawania części zażeń sądowi pierwszej instancji orzekającemu w innym składzie⁵. W efekcie powyższego procesu w kodeksie postępowania cywilnego w jednostce zatytułowanej „Zażalenie” normowane jest: zażalenie kierowane do sądu drugiej instancji (zażalenie dewolutywne, wertykalne, art. 394 § 1 k.p.c.), zażalenie kierowane do innego składu sądu pierwszej instancji (zażalenie poziome, horyzontalne, art. 394^{1a} § 1 k.p.c.), zażalenie kierowane do innego składu sądu drugiej instancji (zażalenie poziome, horyzontalne, art. 394² § 1 i 1¹ k.p.c.) i zażalenie kierowane do Sądu Najwyższego (art. 394¹ § 1 i 1¹ k.p.c.). Tak skonstruowany system zażaleniowy wyraźnie oparty jest na założeniu, że realizacja postulatu zaskarżalności orzeczenia (art. 78 Konstytucji RP) nie zawsze musi być połączona z dwuinstan-

¹ Bądź też przewodniczącemu wydającemu zarządzenie.

² Szerzej na temat instytucji z art. 395 § 2 k.p.c. zob. np. B. Bładowski, *Rozpoznanie zażenia w postępowaniu cywilnym*, NP 1973, 5, ss. 687 i 688; J. Świeczkowski, *Względna dewolutywność zażenia w postępowaniu cywilnym (zagadnienia wybrane)*, GSP 2017, 38, ss. 681–686; M. Bik, *Rozpoznanie zażenia przez sąd, który wydał zaskarżone postanowienie (art. 395 § 2 k.p.c.)*, PPC 2013, 4, ss. 491–507; A. Sadza, *Stwierdzenie przez referendarza sądowego zasadności skargi wniesionej na jego własne postanowienie*, PPC 2020, 4, ss. 749–751.

³ Postępowanie zażaleniowe nie jest przeznaczone do kontroli rozstrzygnięć merytorycznych (kwestie rozstrzygające dla procesu cywilnego); temu służy postępowanie apelacyjne. Niekiedy można jednak stwierdzić, że rozstrzygnięcie o charakterze formalnym może mieć tożsame znaczenie dla procesu, co odnosi się zwłaszcza do rozstrzygnięć kończących postępowanie, takich choćby jak odrzucenie pozwu czy umorzenie postępowania.

⁴ W wyroku Trybunału Konstytucyjnego z 27 marca 2007 r. (SK 3/05, OTK-A 2007/3/32) uznano niekonstytucyjność przepisów kodeksu postępowania cywilnego w zakresie, w jakim uniemożliwia on zaskarżenie postanowienia w przedmiocie kosztów procesu zasądzonych po raz pierwszy przez sąd drugiej instancji. Szerzej na ten temat zob. zwłaszcza: M. Pilich, *Wpływ orzeczeń Trybunału Konstytucyjnego na kodeks postępowania cywilnego* [w:] T. Ereński, K. Weitz (red.), *Orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego a kodeks postępowania cywilnego. Materiały Ogólnopolskiego Zjazdu Katedr i Zakładów Postępowania Cywilnego*, Serock k. Warszawy, 24–26 września 2009 r., Warszawa 2010, ss. 375–396; M. Romańska, *Wpływ orzecznictwa Trybunału Konstytucyjnego na kształt i sprawność systemu środków zaskarżenia w postępowaniu cywilnym*, PPC 2017, 2, ss. 163–194; K. Drozdowicz, *Zażalenie do innego składu sądu pierwszej instancji w postępowaniu rozpoznawczym*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Rzeszowskiego” 2020, Prawo 29, ss. 61 i 62; M. Dziurda, *Charakter zażenia na postanowienie sądu I instancji po nowelizacji k.p.c.*, MoP 2021, 11, s. 604; Z. Woźniak, *Zażalenie do innego składu sądu drugiej instancji*, „Dyskurs Prawniczy i Administracyjny” 2022, 1, ss. 102–104.

⁵ Od 20 lipca 2011 r. wprowadzono zażalenie na niektóre orzeczenia sądu drugiej instancji kierowane do innego składu tego sądu, zaś z dniem 7 listopada 2019 r. – rozpoznawanie zażeń na niektóre postanowienia sądu pierwszej instancji przez inny skład tego sądu.

cyjnością postępowania (art. 176 ust. 1 Konstytucji RP). Analiza orzecznictwa Trybunału Konstytucyjnego pozwala bowiem na wniosek, że w przypadku orzekania w sprawie w rozumieniu art. 45 ust. 1 Konstytucji RP konieczne jest zagwarantowanie możliwości rozpatrzenia sprawy przez dwie instancje sądowe, rozumiane jako sądy różnego szczebla; w odniesieniu do zagadnień incydentalnych wystarczające jest zabezpieczenie możliwości zaskarżenia rozstrzygnięcia do jakiegokolwiek sądu⁶.

Uprzedzając nieco dalsze rozważania, wskazać warto, że w orzecznictwie Sądu Najwyższego uznaje się, iż zażalenia do innego składu sądu pierwszej lub drugiej instancji należy traktować jako odstępstwo od modelowej konstrukcji zażalenia⁷, a zatem ewentualne wątpliwości rozstrzygać na rzecz rozwiązania modelowego w postaci zażalenia dewolutywnego⁸. Ten kierunek wykładni znalazł wyraźną podstawę normatywną od 1 lipca 2023 r., kiedy w art. 394 § 4 k.p.c. przewidziano, iż jeżeli przepis szczególnie przewiduje, że stronie przysługuje zażalenie na postanowienie sądu, ale nie określa, jaki sąd ma je rozpoznać, zażalenie rozpoznaje sąd drugiej instancji.

Uwagi terminologiczne

Dla uporządkowania wywodu poświęconego problemowi możliwej konkurencji zażeń w postępowaniu cywilnym niezbędne jest poczynienie w tym miejscu kilku precyzujących uwag terminologicznych⁹. Przede wszystkim

⁶ Zamiast wielu zob. wyroki TK: z 3 lipca 2002 r., SK 31/01, OTK-A 2002, 4, 49; z 2 czerwca 2010 r., SK 38/09, OTK-A 2010, 5, 46. W literaturze zob. np. A. Jakubecki, Kilka uwag o instancyjności postępowania cywilnego na tle orzecznictwa Trybunału Konstytucyjnego [w:] T. Ereciński, K. Weitz (red.), *Orzecznictwo...*, s. 81; M. Michalska-Marciniak, Definicja pojęcia „instancja” [w:] T. Ereciński, K. Weitz (red.), *Orzecznictwo...*, ss. 496–498; K. Gajda-Roszczyńska, Zbieg (kolizja) zażalenia na postanowienie sądu drugiej instancji w przedmiocie zwrotu kosztów procesu do innego składu tego sądu wniesionego przez jedną stronę ze skargą kasacyjną drugiej strony, PPC 2013, 1, ss. 70 i 71; M. Romańska, Wpływ..., s. 174; taż, *Zażalenie po nowelizacji k.p.c. z 4 lipca 2019 r. a zasada dwuinstancyjności i zaskarżalności orzeczeń w postępowaniu cywilnym* [w:] S. Cieślak (red.), *Założenia aksjologiczne nowelizacji k.p.c. z 4 lipca 2019 r.*, Łódź 2020, ss. 201–210.

⁷ Zob. uchwały SN: z 27 listopada 2020 r., III CZP 12/20, OSNC 2021, nr 4, poz. 25; z 7 października 2021 r., III CZP 53/20, OSNC 2022, nr 4, poz. 36; z 4 sierpnia 2021 r., III PZP 6/20, OSNP 2022, nr 1, poz. 1.

⁸ Zob. uchwały SN: z 27 listopada 2020 r., III CZP 12/20, OSNC 2021, nr 4, poz. 25; z 25 lutego 2021 r., III CZP 17/20, OSNC 2021, nr 10, poz. 64; z 14 maja 2021 r., III CZP 1/21, OSNC 2022, nr 1, poz. 1; z 4 sierpnia 2021 r., III PZP 6/20, OSNP 2022, nr 1, poz. 1; postanowienie SN z 30 września 2021 r., III CZP 47/20. Tak też np. B. Pyzder, *Zbieg zażalenia dewolutywnego i zażalenia poziomego w postępowaniu cywilnym*, „Palestra” 2020, 10, ss. 38 i 39; P. Rylski, *Zażalenie dewolutywne a zażalenie poziome w postępowaniu cywilnym*, PS 2021, 3, ss. 12–14; M. Dziurda, *Charakter...*, s. 606. Odmiennie por. jednak np. A. Góra-Błaszczkowska, *Środki zaskarżenia w procesie cywilnym po 7 listopada 2019 r.* [w:] M. Białecki, S. Kotas-Turoboyska, F. Manikowski, E. Szczepanowska (red.), *Nowelizacja postępowania cywilnego. Wpływ zmian na praktykę sądową*, Warszawa 2021, s. 203; T. Zembrzuski, *Zażalenie po nowelizacji, czyli o standardzie środka zaskarżenia*, „Palestra” 2019, 11–12, s. 248.

⁹ Na brak precyzji terminologicznej zwróciła już uwagę M. Michalska-Marciniak, *Zasady zaskarżenia orzeczeń* [w:] M. Michalska-Marciniak (red.), *Wokół problematyki środków zaskarżenia w postępowaniu cywilnym*, Sopot 2015, s. 91.

należy jednoznacznie odróżnić pojęcie konkurencji środków zaskarżenia od ich zbiegu. Najczęściej przez pojęcie zbiegu środków zaskarżenia rozumie się stworzenie przez ustawę możliwości wniesienia od jednego orzeczenia różnych środków zaskarżenia o różnym charakterze, ale służących różnym podmiotom w zależności od ich sytuacji w postępowaniu, bez możliwości wyboru (każdemu skarżącemu służy inny środek zaskarżenia)¹⁰. Typowym przykładem tak pojmowanego zbiegu środków zaskarżenia może być zaskarżenie wyroku zaocznego przez powoda apelacją (w części oddalającej powództwo), zaś przez pozwanego sprzeciwem (w części uwzględniającej powództwo) – czy też wniesienie przez jedną ze stron skargi kasacyjnej, a przez drugą zażalenie na rozstrzygnięcie o kosztach zawarte w wyroku sądu drugiej instancji¹¹. Tymczasem wydaje się, że zasadne jest szersze pojmowanie zbiegu środków zaskarżenia – jako sytuacji, w której dopuszczalne jest wniesienie od jednego orzeczenia kilku środków zaskarżenia przez uprawnione podmioty, choćby obie strony złożyły środki zaskarżenia tego samego rodzaju. W takiej formule mieści się przykładowo: wniesienie zażalenia na postanowienie o kosztach zarówno przez powoda, jak i pozwanego, wniesienie (choćby przez tę samą stronę) apelacji od wyroku oraz zażalenia na postanowienie o częściowym umorzeniu postępowania zawarte w tym samym wyroku¹².

Konkurencja środków zaskarżenia wynika natomiast z przewidzianej przez prawo możliwości dokonania przez stronę wyboru, z którego przewidzianego dla danego orzeczenia środka zaskarżenia zamierza skorzystać¹³; może być też przewidziana szerzej jako konkurencja między zakresami podstaw zaskarżenia orzeczenia sądowego za pomocą różnych środków zaskarżenia¹⁴.

W doktrynie procesu cywilnego od lat niepodzielnie panuje pogląd, że jedną z zasad polskiego systemu środków zaskarżenia jest zasada wyłączności, która oznacza, że kodeks postępowania cywilnego nie przewiduje konkurencji środków zaskarżenia: dane orzeczenie, jeśli jest zaskarżalne, może zostać zaskarżone tylko jednym środkiem zaskarżenia¹⁵. W uzasadnieniu powyż-

¹⁰ S. Hanausek, *System zaskarżania orzeczeń sądowych w nowym polskim postępowaniu cywilnym*, „Studia Cywilistyczne” 1967, 9, s. 150; W. Siedlecki, *Zaskarżanie orzeczeń sądowych*, W. Siedlecki (red.) [w:] *System prawa procesowego cywilnego*, tom 3, W. Berutowicz (red.), Wrocław–Warszawa 1986, s. 37; M. Michalska-Marciniak, *Zasady...*, ss. 92 i 93; T. Ereciński [w:] T. Ereciński, J. Gudowski (red.), *System prawa procesowego cywilnego*, tom 3. Środki zaskarżenia, Warszawa 2013, s. 82; T. Zembrzuski, *Dopuszczalność środków zaskarżenia w postępowaniu cywilnym*, PPC 2022, 3, s. 452.

¹¹ K. Gajda-Roszczyńska, *Zbieg...*, ss. 70–72 i 75–78; M. Dziurda, *Zażalenie na zwrot kosztów postępowania apelacyjnego w razie wniesienia skargi kasacyjnej przez stronę przeciwną*, MoP 2022, 7, ss. 373–376; zob. też uchwały SN: z 30 września 2021 r., III CZP 50/20, OSNC 2022, nr 4, poz. 35; z 23 lipca 2023 r., III CZP 154/22.

¹² M. Michalska-Marciniak, *Zasady...*, s. 93.

¹³ S. Hanausek, *System...*, s. 150; M. Michalska-Marciniak, *Zasady...*, s. 93; T. Ereciński [w:] T. Ereciński, J. Gudowski (red.), *System...*, tom 3, s. 82; T. Zembrzuski, *Dopuszczalność...*, s. 452.

¹⁴ T. Ereciński [w:] T. Ereciński, J. Gudowski (red.), *System...*, tom 3, s. 82.

¹⁵ S. Hanausek, *System...*, s. 151; W. Siedlecki [w:] W. Berutowicz (red.), *System...*, ss. 36 i 38; B. Bładowski, *Zażalenie w postępowaniu cywilnym*, Kraków 1998, ss. 19 i 20; tenże, *Środki odwoławcze w postępowaniu cywilnym*, wyd. 3, Warszawa 2008, s. 30; T. Ereciński [w:] T. Ereciński, J. Gudowski (red.), *System...*, tom 3, ss. 82 i 83; M. Michalska-Marciniak, *Zasady...*, s. 86.

szego stanowiska wskazuje się, że o ile zbieg środków zaskarżenia można traktować jako coś naturalnego¹⁶, o tyle konkurencja środków zaskarżenia jest czymś niepożądanym, ponieważ – jak podkreśla S. Hanausek – stwarza stan niepewności i niejasności prawnej, zwłaszcza dla strony działającej bez wykwalifikowanego pełnomocnika¹⁷. Stanowisko to znajduje odzwierciedlenie w orzecznictwie, gdzie stanowczo wskazuje się, że skoro postępowanie cywilne nie dopuszcza konkurencji środków zaskarżenia tego samego orzeczenia, niewłaściwy środek jest niedopuszczalny i jako taki podlega odrzuceniu¹⁸.

Jako przykład realizacji zasady wyłączności podaje się – wspomniany już wyżej – przypadek wyroku zaocznego, od którego pozwany może złożyć wyłącznie sprzeciw (a nie apelację)¹⁹. Podobnie wniesienie zażalenia na koszty przyznane w wyroku jest możliwe tylko wtedy, gdy nie złożono apelacji²⁰. Jedynie wyjątkowo w doktrynie uznaje się, że prawo polskie przewiduje konkurencję skargi kasacyjnej i skargi o wznowienie postępowania: strona może

¹⁶ W przypadku zbiegu środków zaskarżenia występuje jedynie problem praktyczny odnoszący się do kolejności rozpoznawania kilku środków zaskarżenia, ewentualnie ich wzajemnego wpływu; rozważano go w odniesieniu do zbiegu apelacji lub zażalenia na koszty i sprzeciwu od wyroku zaocznego (zob. np. A. Katzner, *Uwagi na temat zagadnień, związanych ze zbiegiem środków prawnych*, PPC 1935, 15–16, ss. 465–470; B. Bładowski, *Zażalenie...*, s. 20; J. Misztal-Konecka, *Sprzeciw od wyroku zaocznego* [w:] A. Góra-Błaszczkowska [red.], *System postępowania cywilnego*, tom 5. *Środki zaskarżenia*, Warszawa 2023, ss. 305–308 wraz z powołaną literaturą), zarzutów i zażalenia na rozstrzygnięcie o kosztach w nakazie zapłaty w postępowaniu nakazowym (zob. np. A. Katzner, *Uwagi...*, s. 470; M. Szwanenfeld, *Rozstrzygnięcie o kosztach w nakazie zapłaty*, PS 2003, 1, s. 115), jak też sprzeciwu i zażalenia na rozstrzygnięcie o kosztach w nakazie zapłaty w postępowaniu upominawczym (A. Katzner, *Uwagi...*, ss. 471 i 472; M. Szwanenfeld, *Rozstrzygnięcie...*, s. 116).

¹⁷ S. Hanausek, *System...*, s. 150.

¹⁸ Zob. postanowienie SN z 21 stycznia 2009 r., III CZ 2/09, w którym wskazano, że wniesienie zażalenia w sytuacji, w której właściwym środkiem zaskarżenia jest skarga kasacyjna, musi prowadzić do odrzucenia zażalenia jako niedopuszczalnego; podobnie postanowienia SN: z 2 marca 2000 r., III CKN 258/00, z 3 lutego 2011 r., II UZ 49/10, i z 21 listopada 2011 r., II UZ 38/11. Natomiast w postanowieniu z 22 lutego 2012 r., III CZ 16/12, stwierdzono, że jeśli strona wniosła skargę kasacyjną, w której zaskarżyła wyrok sądu drugiej instancji w całości, jej zażalenie na zawarte w tym wyroku postanowienie o kosztach jest niedopuszczalne.

¹⁹ Pod rządami k.p.c. w wersji z 1932 roku powód mógł zaskarżyć wyrok zaoczny apelacją, pozwany zaś – albo sprzeciwem (art. 363), albo apelacją (art. 394); szerzej zob. L. Peiper, *Komentarz do kodeksu postępowania cywilnego (część pierwsza)*, tom 1, Kraków 1934, s. 763. Po nowelizacji – przeprowadzonej w k.p.c. w 1950 roku – w doktrynie nadal uznawano, że pozwany może skorzystać zarówno z możliwości wniesienia rewizji, jak i sprzeciwu (zob. M. Waliński, *Rewizja cywilna według znowelizowanego k.p.c.*, „Przełącznik Notarialny” 1951, 1–3, s. 48; E. Wengerek, *Postępowanie zaoczne w polskim procesie cywilnym*, PiP 1952, 8–9, s. 291; W. Broniewicz, T. Rowiński, *Zagadnienie dopuszczalności rewizji od wyroku zaocznego w postępowaniu cywilnym*, NP 1958, 7–8, ss. 87–93; odmiennie por. E. Brzeziński, *Wyrokowanie zaoczne w sprawach cywilnych w praktyce sądów powszechnych*, BMS 1960, 2, s. 21); jednak Sąd Najwyższy wykluczył dopuszczalność apelacji pozwanego, wskazując na zakaz konkurencji środków zaskarżenia (orzeczenie SN z 11 września 1951 r., C 716/51, OSNCK 1953/2/35, postanowienie SN z 16 października 1951 r., C 1333/52). Obecnie na gruncie przepisów o wyroku zaocznym może zatem dojść do zbiegu, a nie konkurencji środków zaskarżenia. Część doktryny opowiada się za pierwszeństwem rozpoznania wówczas apelacji (B. Kaczmarek-Templin [w:] J. Gołaczyński, D. Szostek [red.], *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz do ustawy z 4 lipca 2019 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw*, Warszawa 2019, ss. 247 i 248; A. Zieliński, K. Flaga-Gieruszyńska, *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, Warszawa 2022, art. 344, uw. 6), a część – sprzeciwu (np. S. Hanausek, *System...*, ss. 151 i 152; T. Ereciński [w:] T. Ereciński, J. Gudowski (red.), *System...*, tom 3, s. 83).

²⁰ W. Siedlecki [w:] W. Berutowicz (red.), *System...*, s. 38; T. Ereciński [w:] T. Ereciński, J. Gudowski (red.), *System...*, tom 3, s. 82.

wnieść od tego samego orzeczenia obie te skargi, oparte na identycznych (np. dotyczących nieważności postępowania) lub na odmiennych podstawach²¹.

Orzeczenia wymienione w art. 394^{1a} k.p.c., które kończą postępowanie w sprawie

Istotne przebudowanie systemu zażaleniowego nakazuje podjęcie problemu wzajemnych relacji zażeń podlegających rozpoznaniu przez różne sądy. W doktrynie wyrażone zostało stanowisko, że katalogi postanowień zaskarżalnych zażaleniem poziomym i dewolutywnym są rozłączne, stąd nie może zaistnieć problem konkurencji lub wyboru środka zaskarżenia; innymi słowy, orzeczenie nie może spełniać równocześnie przesłanek określonych w art. 394^{1a} § 1 i art. 394 § 1 k.p.c.²² Zaprezentowano jednak również stanowisko całkowicie odmienne, uwzględniające możliwość krzyżowania się zakresów tych zażeń²³.

To drugie stanowisko jest słuszne. Analiza szerokiego zakresu postanowień wskazanych w art. 394^{1a} § 1 k.p.c. prowadzi bowiem do wniosku, że istnieją orzeczenia treściowo wskazane w art. 394^{1a} § 1 k.p.c., będące jednocześnie postanowieniami kończącymi postępowanie w sprawie (art. 394 § 1 *in pr.* k.p.c.). Przykładowo w zbiorze tym mieszczą się niektóre postanowienia o odmowie uzasadnienia orzeczenia oraz jego doręczenia (art. 394^{1a} § 1 pkt 7 k.p.c.)²⁴,

²¹ T. Ereciński [w:] T. Ereciński, J. Gudowski (red.), *System...*, tom 3, s. 85; M. Michalska-Marciniak, *Zasady...*, s. 93. W odniesieniu do tego problemu na gruncie postępowania nieprocesowego, w związku z instrumentami otwierającymi drogę do uchylecia lub zmiany prawomocnego postanowienia, np. o uznaniu za zmarłego lub o stwierdzeniu nabycia spadku, zob. też S. Hanausek, *System...*, ss. 163 i 164; T. Ereciński [w:] T. Ereciński, J. Gudowski (red.), *System...*, tom 3, ss. 85 i 86, a także uchwałę SN z 10 lipca 2012 r., III CZP 81/11, OSNC 2013, nr 1, poz. 1.

²² M. Romańska [w:] T. Zembrzusi (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Koszty sądowe w sprawach cywilnych. Dochodzenie roszczeń w postępowaniu grupowym. Przepisy przejściowe. Komentarz do zmian*, Warszawa 2020, art. 394^{1b} k.p.c., uw. 2; P. Rodziewicz [w:] E. Marszałkowska-Krześ, I. Gil (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, Legalis 2023, art. 328, uw. 9.

²³ B. Pyzder, *Zbieg...*, ss. 32 i 33; M. Manowska [w:] M. Manowska (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz aktualizowany*, tom 1. Art. 1-477¹⁶, LEX/el. 2022, art. 394^{1a}, uw. 4; A. Kościółek, *Model zażenia w świetle nowelizacji kodeksu postępowania cywilnego z 4 lipca 2019 r.*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Rzeszowskiego” 2020, Prawo 29, s. 140; A. Góra-Błaszczkowska, *Środki...*, s. 204; A. Sikorski, M. Mazur-Bądel [w:] E. Marszałkowska-Krześ, I. Gil (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, Legalis 2023, art. 394^{1a}, uw. 7; A. Zieliński, K. Flaga-Gieruszyńska, *Kodeks...*, art. 394^{1b}, uw. 1; M. Kuchnio [w:] O.M. Piaskowska (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Postępowanie procesowe. Komentarz aktualizowany*, LEX/el. 2023, art. 394^{1a}, uw. 12 i 16.

²⁴ Tak przykładowo: P. Bury, *Zaskarżalność postanowień, których przedmiotem jest odmowa uzasadnienia orzeczenia oraz jego doręczenia* [w:] T. Zembrzusi (red.), *Nowelizacja k.p.c. 2019. Pierwsze doświadczenia, refleksje, postulaty*, Warszawa 2021, ss. 152-157; T. Wiśniewski [w:] T. Wiśniewski (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, tom 2. Art. 367-505³⁹, Warszawa 2021, art. 394^{1a}-394^{1b}, uw. 2; M. Borodziuk, *Zażalenie do innego składu sądu pierwszej instancji w postępowaniu cywilnym*, „Prokuratura i Prawo” 2021, 2, ss. 119 i 120; M. Manowska [w:] M. Manowska (red.), *Kodeks...*, art. 394^{1a}, uw. 4. Zob. postanowienie SN z 21 stycznia 2022 r., III CZP 10/22, OSNC 2022, nr 6, poz. 63, uchwałę SN z 4 sierpnia 2021 r., III PZP 6/20, OSNP 2022, nr 1, poz. 1 oraz uchwałę SN z 9 grudnia 2021 r., III CZP 49/21, OSNC 2022, nr 7-8, poz. 71.

postanowienie o odrzuceniu zażalenia na odrzucenie zarzutów / sprzeciwu od nakazu zapłaty²⁵, postanowienie o odrzuceniu zażalenia na postanowienie o odrzuceniu apelacji (art. 394^{1a} § 1 pkt 12 k.p.c.)²⁶, jak też postanowienie o odrzuceniu skargi na wpis referendarza w księdze wieczystej²⁷ lub inne orzeczenie referendarza sądowego rozstrzygające co do istoty sprawy (art. 394^{1a} § 1 pkt 13 k.p.c.)²⁸.

O znaczeniu normy zawartej w art. 394^{1b} k.p.c.

Powyższe spostrzeżenia pozwalają przejść do rozważenia znaczenia normy ujętej w art. 394^{1b} k.p.c., zgodnie z którą, jeżeli zaskarżono postanowienie, o którym mowa w art. 394 § 1 i zarazem w art. 394^{1a} § 1, zażalenie rozpoznaje sąd drugiej instancji. I w tym przypadku doktryna jest podzielona, co jest przynajmniej częściowo skutkiem prezentowanej już wyżej różnicy poglądów w kwestii tego, czy konkretne rozstrzygnięcie może spełniać przesłanki z art. 394 § 1 i art. 394^{1a} § 1 k.p.c. Wedle pierwszego stanowiska przepis ten dotyczy sytuacji, w której jednocześnie (lub nawet w zbliżonym czasie) doszło do zaskarżenia kilku orzeczeń, z których co najmniej jedno zostało wymienione w art. 394 § 1 k.p.c.²⁹ Wedle stanowiska drugiego mowa o przypadku zaskarżenia jednego rozstrzygnięcia, które spełnia zarówno warunki wymienione w art. 394 § 1, jak i art. 394^{1a} § 1 k.p.c.³⁰

A *limine* odrzucić trzeba pierwszy sposób wykładni i wskazać jednoznacznie, że w przypadku zaskarżenia postanowienia / postanowień sądu pierwszej instancji wymienionych w art. 394 § 1 k.p.c. i postanowienia / postanowień sądu pierwszej instancji wymienionych w art. 394^{1a} § 1, art. 741 § 1 czy art. 767⁴ § 1 k.p.c. czy art. 8 ust. 6 ustawy z 17 grudnia 2009 r. o dochodzeniu roszczeń

²⁵ M. Manowska [w:] M. Manowska (red.), Kodeks..., art. 394^{1b}, uw. 1. Zob. też B. Pyzder, Zbieg..., s. 32 i uchwałę SN z 9 grudnia 2021 r., III CZP 49/21, OSNC 2022, nr 7–8, poz. 71.

²⁶ Postanowienie SN z 21 stycznia 2022 r., III CZP 26/22.

²⁷ Uchwała SN z 14 maja 2021 r., III CZP 1/21, OSNC 2022, nr 1, poz. 1.

²⁸ M. Manowska [w:] M. Manowska (red.), Kodeks..., art. 394^{1b}, uw. 1 i art. 394^{1a}, uw. 10. Zob. też uchwałę SN z 9 grudnia 2021 r., III CZP 49/21, OSNC 2022, nr 7–8, poz. 71.

²⁹ Tak M. Romańska [w:] T. Zembrzusi (red.), Kodeks..., art. 394^{1b} k.p.c., uw. 1 i 2; też, Zażalenie..., ss. 212 i 213; J. Wojciechowski, Zażalenia poziome – problemy i wątpliwości w praktyce sądów powszechnych [w:] T. Zembrzusi (red.), Nowelizacja k.p.c. 2019. Pierwsze doświadczenia..., ss. 174 i 175; M. Borodziuk, Zażalenie..., s. 119; M. Kuchnio [w:] O.M. Piaskowska (red.), Kodeks..., art. 394^{1b}, uw. 2; ale chyba odmiennie uw. 9; K. Górski [w:] T. Szanciło (red.), Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz, tom 1. Art. 1–458¹⁶, Warszawa 2023, art. 394^{1b}, uw. 2. Tak też uchwała SN z 4 sierpnia 2021 r., III PZP 6/20, OSNP 2022, nr 1, poz. 1. Niekiedy w doktrynie przyznaje się, że art. 394^{1b} k.p.c. zbiegu zażeń nie dotyczy, proponuje się jednak, by ze względów funkcjonalnych stosować tę regulację również do niego; zob. np. B. Pyzder, Zbieg..., s. 35; K. Drozdowicz, Zażalenie..., s. 65.

³⁰ B. Pyzder, Zbieg..., ss. 34 i 35; A. Zieliński, K. Flaga-Gieruszyńska, Kodeks..., art. 394^{1b}, uw. 1; M. Manowska [w:] M. Manowska (red.), Kodeks..., art. 394^{1b}, uw. 2; K. Górski [w:] T. Szanciło (red.), Kodeks..., tom 1, art. 394^{1a}, uw. 18; A. Sikorski [w:] E. Marszałkowska-Krześ, I. Gil (red.), Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz, Legalis 2023, art. 394^{1b}, uw. 1.

w postępowaniu grupowym³¹ – zażalenie na pierwsze z tych postanowień podlega rozpoznaniu przez sąd drugiej instancji, a drugie przez sąd, który wydał zaskarżone postanowienie. Dotyczy to również przypadku, w którym zaskarżone rozstrzygnięcia zostały objęte jednym dokumentem, a zażalenia zawarto w jednym piśmie procesowym³². Za wyrażonym poglądem przemawiają zwłaszcza wyniki wykładni językowej, która stanowi podstawową metodę wykładni: art. 394^{1b} k.p.c. dotyczy zaskarżenia „postanowienia, o którym mowa w art. 394 § 1 i zarazem w art. 394^{1a} § 1” k.p.c. Posłużenie się rzeczownikiem w liczbie pojedynczej oraz słowem „zarazem” świadczy o tym, że ustawodawca dostrzega możliwość zaistnienia sytuacji, w której jedno rozstrzygnięcie spełnia zarówno przesłanki do zaliczenia do katalogu orzeczeń z art. 394 § 1 k.p.c., jak i do katalogu z art. 394^{1a} § 1 k.p.c., a zatem – o ile tylko istnieją sytuacje spełniające takie warunki – do nich odnosić się musi wskazana regulacja.

Co więcej, samodzielny charakter poszczególnych orzeczeń sądu pozwala na uznanie, że użyte w art. 394^{1b} k.p.c. słowo „postanowienie” odnosi się do jednego rozstrzygnięcia, a nie do dokumentu, w którym takie rozstrzygnięcie zostało umieszczone (samodzielnie lub z innymi rozstrzygnięciami). W sytuacji bowiem, w której dwa rozstrzygnięcia zostaną objęte jednym dokumentem (jako odrębne punkty sentencji), pozostają odrębnymi postanowieniami, podobnie jak byłyby odrębnymi postanowieniami, gdyby sąd sporządził je jako odrębne dokumenty. Nie sposób więc uznać, że od tego, czy rozstrzygnięcie znalazło się jako samodzielne w dokumencie, czy też obok innego rozstrzygnięcia, miałyby zależeć, jaki sąd rozpoznaje od niego środek zaskarżenia.

Wreszcie, publiczny charakter norm prawa procesowego sprzeciwia się interpretacji, zgodnie z którą sam sąd pierwszej instancji mógłby swobodnie kreować uprawnienie do rozpoznania środka zaskarżenia od wydawanego przez siebie rozstrzygnięcia tylko w ten sposób, że umieści je w odrębnym dokumencie lub też wraz z innym rozstrzygnięciem. Wszak o właściwości sądu do rozpoznania zażalenia – co wyraźnie określają art. 394 § 1 i art. 394^{1a} k.p.c. – decyduje przedmiot rozstrzygnięcia (a w konsekwencji zaskarżenia), nie zaś kwestie w istocie techniczne, takie jak pomieszczenie rozstrzygnięć w jednym dokumencie (lub kilku dokumentach) lub pomieszczenie zażaleń w jednym dokumencie (lub kilku dokumentach)³³.

Skoro tak, niewątpliwie art. 394^{1b} k.p.c. dotyczy sytuacji, w której to samo rozstrzygnięcie wypełnia zarówno przesłanki z art. 394^{1a} § 1 k.p.c., jak i art. 394 § 1 k.p.c.

³¹ Tekst jedn. Dz.U. z 2023 r., poz. 1212.

³² Zob. uchwały SN: z 14 maja 2021 r., III CZP 1/21, OSNC 2022, nr 1, poz. 1; z 9 grudnia 2021 r., III CZP 49/21, OSNC 2022, nr 7–8, poz. 71. Tak też A. Sikorski [w:] E. Marszałkowska-Krześ, I. Gil (red.), Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz, Legalis 2023, art. 394^{1b}, uw. 4.

³³ Uchwała SN z 9 grudnia 2021 r., III CZP 49/21, OSNC 2022, nr 7–8, poz. 71. Zob. też M. Manowska [w:] M. Manowska (red.), Kodeks..., art. 394^{1b}, uw. 2.

Czy kodeks postępowania cywilnego przewiduje konkurencję zażaleń?

W doktrynie przyjmuje się, że art. 394^{1b} k.p.c. rozstrzyga zbieg zażalenia dewolutywnego i zażalenia poziomego³⁴, stanowi wskazówkę „dla postępowania w razie zbiegu zażalenia dewolutywnego oraz zażalenia poziomego”³⁵ lub regułę rozwiązania zbiegu środków zaskarżenia³⁶, ewentualnie regułę kolizyjną, gdy postanowienie zaskarżalne z racji swej treści zażaleniem poziomym kończy jednocześnie postępowanie w sprawie³⁷, lub normę kolizyjną zażalenia pionowego i zażalenia poziomego³⁸. Natomiast T. Wiśniewski wprost zauważył, że „w obowiązującym stanie prawnym, wbrew utrwalonej tradycji legislacyjnej, dopuszczono konkurencję środków zaskarżenia w odniesieniu do postanowień sądu pierwszej instancji, których przedmiot rozstrzygnięcia nie stanowi kryterium rozróżnienia zażaleń, o czym mowa w art. 394 § 1 i art. 394^{1a}, w sposób wyraźny i kategoryczny”³⁹.

Powyższe wypowiedzi wprost świadczą o zamęcie terminologicznym, który prowadzi do nieporozumień i możliwej wadliwości interpretacji przepisów. Warto zatem podjąć próbę pewnego uporządkowania. Jeżeli weźmie się pod uwagę – przykładowo – postanowienie sądu pierwszej instancji o odmowie uzasadnienia wyroku kończącego postępowanie w sprawie, jego zaskarżalność zażaleniem nie budzi wątpliwości. W art. 394 § 1 *in pr.* k.p.c. przewidziano, że „zażalenie do sądu drugiej instancji przysługuje na postanowienia sądu pierwszej instancji kończące postępowanie w sprawie”, zaś w art. 394^{1a} § 1 pkt 7 k.p.c., że „zażalenie do innego składu sądu pierwszej instancji przysługuje na postanowienia tego sądu, których przedmiotem jest (...) odmowa uzasadnienia orzeczenia oraz jego doręczenia”. Czy oznacza to jednak, że na wskazane postanowienie niezadowolony uczestnik procesu może wnieść dwa zażalenia – pierwsze na podstawie art. 394 § 1 k.p.c., drugie na podstawie art. 394^{1a} § 1 k.p.c.? A może ów niezadowolony uczestnik procesu może dokonać wyboru sądu, do którego skieruje zażalenie?

Odpowiedź na pierwsze pytanie jest negatywna, choć – jak już wskazano – kodeks postępowania cywilnego od instytucji zbiegu środków zaskarżenia nie

³⁴ B. Pyzder, *Zbieg...*, s. 35.

³⁵ J. Derlatka, *Ewolucja przepisów o zażaleniu w sądowym postępowaniu egzekucyjnym a dewolutywny paradygmat postępowania zażaleniowego*, PPE 2023, 3, s. 32.

³⁶ M. Michalska-Marciniak [w:] A. Marciniak (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, tom 2. Art. 205¹–424¹², Warszawa 2019, art. 394^{1b}, uw. 1.

³⁷ Postanowienie SN z 21 stycznia 2022 r., III CZP 10/22, OSNC 2022, nr 6, poz. 63. Zob. też M. Manowska [w:] M. Manowska (red.), *Kodeks...*, art. 394^{1b}, uw. 1; A. Kościółek, *Model...*, s. 140; M. Kuchnio [w:] O.M. Piaskowska (red.), *Kodeks...*, art. 394^{1a}, uw. 16.

³⁸ T. Szanciło [w:] A. Góra-Błaszczkowska (red.), *System postępowania cywilnego*, tom 5. Środki zaskarżenia, Warszawa 2023, s. 202.

³⁹ T. Wiśniewski [w:] T. Wiśniewski (red.), *Kodeks...*, art. 394^{1a}–394^{1b}, uw. 2.

stroni. Wprawdzie ustawodawca zdecydował, że zażalenie może przybierać jedną z kilku różniących się postaci⁴⁰, jako podstawową pozostawiając postać zażalenia rozpatrywanego przez sąd drugiej instancji, jednak nie oznacza to, że w istocie mamy do czynienia z czterema odrębnymi środkami zaskarżenia⁴¹. Przeciwnie, w jednej jednostce systematycznej kodeksu postępowania cywilnego w dziale V „Środki odwoławcze” przewidziano rozdział 2: „Zażalenie”, któremu poświęcono art. 394–398. Ujęto w nim przypadki, w których postanowienia i zarządzenia mogą zostać zaczepione zażaleniem oraz określono sąd właściwy i tryb rozpoznania takiego zażalenia. Nie można pominąć, że większość regulacji dotyczących różnych postaci zażalenia jest wspólna. Ustawodawca jako kryterium dostępności zażalenia przewidział typ decyzji, jej przedmiot lub skutki przez nią wywoływane. Wreszcie nie sposób z faktu powierzenia rozpoznawania danego zażalenia określonemu sądowi czynić kryterium odrębności środka zaskarżenia, skoro każde zażalenie przewidziane w art. 394^{1a} § 1 k.p.c. może zostać rozpoznane przez sąd drugiej instancji, jeżeli w sądzie pierwszej instancji nie można utworzyć składu do rozpoznania zażalenia (art. 394^{1a} § 3 k.p.c.)⁴². W konsekwencji fakt, że dane rozstrzygnięcie jest przewidziane jako zaskarżalne zażaleniem opartym na różnych podstawach, nie stanowi przyczyny do wykreowania możliwości złożenia zażalenia z powołaniem się na każdą z tych podstaw z osobna.

Odpowiedź na drugie pytanie również musi być negatywna. W tym przypadku udzielić jej należy z powołaniem się na art. 394^{1b} k.p.c.⁴³ Prawo procesowe cywilne, jako zawierające normy prawa publicznego, nie może przewidywać swobodnego wyboru co do możliwości kierowania zażalenia albo do sądu drugiej instancji, albo do innego składu sądu pierwszej instancji. Skoro rozpoznanie zażalenia stanowi realizację władzy sądowniczej, w rękach skarżącego nie może pozostawać ani swobodny wybór sądu będącego adresatem środka zaskarżenia, ani żądanie rozpoznania tego środka przez oba wchodzące w grę

⁴⁰ Zob. np. W. Broniewicz, *Istota i rodzaje zażalenia w postępowaniu cywilnym*, PS 2001, 1, ss. 18–25; P. Grzegorzczak, *Środki zaskarżenia w postępowaniu cywilnym w świetle ustawy nowelizującej z 16 września 2011 r.* – ogólna charakterystyka zmian, PS 2012, 4, s. 11.

⁴¹ Zob. uchwały SN: z 27 listopada 2020 r., III CZP 12/20, OSNC 2021, nr 4, poz. 25; z 25 stycznia 2022 r., III CZP 51/22, OSNC 2022, nr 10, poz. 96; postanowienie SN z 30 września 2021 r., III CZP 47/20; P. Rylski, *Zażalenie...*, s. 9. Odmienne por. postanowienie SN z 7 czerwca 2019 r., II CZ 37/19. W doktrynie odnaleźć można też mniej kategoryczne poglądy zmierzające do wykazania, że w istocie zażalenie nie jest jednym środkiem, ponieważ może pełnić funkcje środka odwoławczego, środka prawnego, innego środka zaskarżenia i środka wszczynającego postępowanie przed sądem; por. B. Pyzder, *Zbieg...*, s. 30; T. Szanciło [w:] A. Góra-Błaszczkowska (red.), *System...*, tom 5, ss. 184 i 185.

⁴² P. Rylski, *Zażalenie...*, ss. 10–12 – słusznie zwraca uwagę, że strona nie ma wiedzy (lub pewności), czy w sądzie, do którego skieruje zażalenie, jest możliwość zapewnienia odpowiedniego składu.

⁴³ W uchwale SN z 25 lutego 2021 r., III CZP 17/20, OSNC 2021, nr 10, poz. 64 – problem tego, że określone rozstrzygnięcie spełnia wymagania dwóch podstaw zaskarżalności zażaleniem (adresowanym do innego sądu *ad quem*), próbowano rozwiązywać z odwołaniem się do wzorów konstytucyjnych, wedle których podstawowe znaczenie ma zażalenie dewolutywne, ograniczając normę art. 394^{1b} k.p.c. do funkcji wskazówki. Natomiast w uchwale SN z 4 sierpnia 2021 r., III PZP 6/20, OSNP 2022, nr 1, poz. 1, odnoszono normę art. 394^{1b} k.p.c. do przypadku zaskarżenia co najmniej dwóch postanowień, dla których przewidziano zażalenie poziome i pionowe; wówczas rozpoznaje je jeden sąd (drugiej instancji) – z uwagi chociażby na zasady ekonomiki procesowej.

sądy⁴⁴. Artykuł 394^{1b} k.p.c. – powierzający sądowi drugiej instancji kompetencję rozpoznania zażalenia, gdy zaskarżono nim postanowienie, o którym mowa w art. 394 § 1 i zarazem w art. 394^{1a} § 1 – zapobiega potencjalnemu chaosowi⁴⁵.

Konstatacja ta wpisuje się w obowiązek sądu stania na straży swojej właściwości i przekazania zażalenia do rozpoznania sądowi właściwemu do jego rozpoznania. W obecnym orzecznictwie sądowym dominuje stanowisko, że sąd niewłaściwy, do którego skierowano zażalenie podlegające rozpoznaniu na podstawie art. 394^{1a} § 1 k.p.c. przez inny skład sądu pierwszej instancji, przekazuje zażalenie do rozpoznania sądowi właściwemu (art. 200 § 1⁴ w zw. z art. 391 § 1, art. 397 § 3 i art. 394^{1a} § 2 k.p.c.)⁴⁶, a zatem wydaje odpowiednie postanowienie w tym przedmiocie. Ocena, czy taka ścieżka postępowania – wykreowana w opozycji do uprzedniej praktyki prostego przesyłania akt sprawy sądowi właściwemu do rozpoznania środka zaskarżenia na podstawie zarządzenia sędziego – w realiach konieczności zarejestrowania zażalenia, wylosowania składu orzekającego i zawiadomienia o składzie orzekającym w sądzie niewłaściwym jest rzeczywiście uzasadniona, pozostaje materią przekraczającą ramy niniejszego opracowania.

Podsumowanie

Zasada wyłączności środków zaskarżenia spełnia niezwykle istotną rolę porządkującą i gwarantującą pewność prawa. Przeprowadzone analizy wskazują, że w obecnym stanie prawnym w art. 394 § 1 i art. 394^{1a} § 1 k.p.c. – wbrew wyrażanym obawom – ustawodawca nie przewidział możliwości wniesienia dwóch lub więcej zażeń na to samo rozstrzygnięcie przez tę samą stronę (zbieg zażeń) ani możliwości dokonania wyboru między wniesieniem zażalenia do sądu pierwszej lub do sądu drugiej instancji (konkurencja zażeń). W art. 394^{1b} k.p.c. ustawodawca nie rozstrzygnął problemu zbiegu lub konkurencji zażeń, lecz kwestię kompetencji (właściwości) sądu do rozpoznania zażalenia na niektóre z postanowień sądu pierwszej instancji. Rozstrzygnięcie to całkowicie słusznie nastąpiło na korzyść sądu drugiej instancji, zgodnie

⁴⁴ Uchwała SN z 9 grudnia 2021 r., III CZP 49/21, OSNC 2022, nr 7–8, poz. 71.

⁴⁵ Na takie niebezpieczeństwo zwraca uwagę T. Wiśniewski [w:] T. Wiśniewski (red.), Kodeks..., art. 394^{1a}–394^{1b}, uw. 2.

⁴⁶ Zob. uchwałę SN z 27 listopada 2020 r., III CZP 12/20, OSNC 2021, nr 4, poz. 25; postanowienia SN: z 10 marca 2021 r., I CZ 11/21, z 15 czerwca 2021 r., V CZ 38/21, z 21 stycznia 2022 r., III CZP 26/22, z 19 maja 2022 r., II CZ 226/22, i z 18 lipca 2023 r., III CZ 205/23. Tak też uprzednio: uchwała SN z 15 maja 2013 r., III CZP 91/12, OSNC 2013, nr 10, poz. 112; postanowienia SN: z 13 czerwca 2013 r., IV CZ 12/13, z 13 czerwca 2013 r., IV CZ 178/12, z 22 stycznia 2015 r., III CZ 1/15, i z 24 kwietnia 2015 r., II CZ 16/15; pośrednio także postanowienia SN: z 15 marca 2018 r., III CZP 109/17, i z 6 kwietnia 2018 r., III CZP 111/17. Stanowisko to jest aprobowane w doktrynie – zob. np. P. Rylski, *Zażalenie...*, ss. 6 i 7, A. Zieliński, K. Flaga-Gieruszyńska, Kodeks..., art. 394^{1a}, uw. 4, T. Szancilo [w:] A. Góra-Błaszczkowska (red.), *System...*, tom 5, s. 202.

z tradycyjnym pojęciem instancyjności⁴⁷. Artykuł 394^{1b} k.p.c. jest zatem regułą kompetencyjną, a nie kolizyjną.

Abstrakt

Liczne nowelizacje kodeksu postępowania cywilnego istotnie skomplikowały system środków zaskarżenia, w szczególności w odniesieniu do postanowień i zarządzeń zaskarżalnych zażaleniem. Wprowadzenie obok tradycyjnego zażalenia kierowanego do sądu drugiej instancji i zażalenia do Sądu Najwyższego również zażalenia do innego składu sądu pierwszej instancji i zażalenia do innego składu sądu drugiej instancji – rodzi pytania o ich wzajemne relacje. Artykuł obejmuje analizę zagadnienia, czy istnieją rozstrzygnięcia sądu pierwszej instancji, które realizują podstawy dopuszczalności różnych postaci zażalenia, a jeśli tak – czy ustawodawca dopuszcza w takim przypadku zaistnienie zbiegu lub konkurencji zażaleń. Przeprowadzone analizy wykazują, że w przypadku gdy dane postanowienie spełnia przesłanki zarówno z art. 394 § 1 (orzeczenie kończące postępowanie w sprawie), jak i art. 394^{1a} § 1 k.p.c., dopuszczalne jest wniesienie wyłącznie jednego zażalenia, norma kompetencyjna z art. 394^{1b} k.p.c. powierza zaś jego rozpoznanie sądowi drugiej instancji.

Słowa kluczowe: konkurencja zażaleń, zbieg zażaleń, postanowienie kończące postępowanie w sprawie, zasada wyłączności środków zaskarżenia.

BIBLIOGRAFIA

- Bik M., *Rozpoznanie zażalenia przez sąd, który wydał zaskarżone postanowienie* (art. 395 § 2 k.p.c.), PPC 2013, 4.
- Bładowski B., *Rozpoznanie zażalenia w postępowaniu cywilnym*, NP 1973, 5.
- Bładowski B., *Zażalenie w postępowaniu cywilnym*, Kraków 1998.
- Bładowski B., *Środki odwoławcze w postępowaniu cywilnym*, Warszawa 2008.
- Borodziuk M., *Zażalenie do innego składu sądu pierwszej instancji w postępowaniu cywilnym*, „Prokuratura i Prawo” 2021, 2.
- Broniewicz W., *Istota i rodzaje zażalenia w postępowaniu cywilnym*, PS 2001, 1.
- Broniewicz W., Rowiński T., *Zagadnienie dopuszczalności rewizji od wyroku zaocznego w postępowaniu cywilnym*, NP 1958, 7–8.

⁴⁷ Podobne racje przyświecały normie art. 394^{1a} § 3 k.p.c., zgodnie z którą w razie niemożności utworzenia składu do rozpoznania zażalenia w sądzie pierwszej instancji właściwy do rozpoznania zażalenia staje się sąd drugiej instancji.

Brzeziński E., Wyroki zaoczne w sprawach cywilnych w praktyce sądów powszechnych, BMS 1960, 2.

Derlatka J., Ewolucja przepisów o zażaleniu w sądowym postępowaniu egzekucyjnym a dewolutywny paradygmat postępowania zażaleniowego, PPE 2023, 3.

Drozdowicz K., Zażalenie do innego składu sądu pierwszej instancji w postępowaniu rozpoznawczym, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Rzeszowskiego” 2020, Prawo 29.

Dziurda M., Charakter zażalenia na postanowienie sądu I instancji po nowelizacji k.p.c., MoP 2021, 11.

Dziurda M., Zażalenie na zwrot kosztów postępowania apelacyjnego w razie wniesienia skargi kasacyjnej przez stronę przeciwną, MoP 2022, 7.

Gajda-Roszczyńska K., Zbieg (kolizja) zażalenia na postanowienie sądu drugiej instancji w przedmiocie zwrotu kosztów procesu do innego składu tego sądu wniesionego przez jedną stronę ze skargą kasacyjną drugiej strony, PPC 2013, 1.

Grzegorzczak P., Środki zaskarżenia w postępowaniu cywilnym w świetle ustawy nowelizującej z 16 września 2011 r. – ogólna charakterystyka zmian, PS 2012, 4.

Hanausek S., System zaskarżania orzeczeń sądowych w nowym polskim postępowaniu cywilnym, „Studia Cywilistyczne” 1967, 9.

Katzner A., Uwagi na temat zagadnień, związanych ze zbiegiem środków prawnych, PPC 1935, 15–16.

Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz aktualizowany, tom 1. Art. 1–477¹⁶, red. M. Manowska, LEX/el. 2022.

Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz do ustawy z 4 lipca 2019 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw, red. J. Gołaczyński, D. Szostek, Warszawa 2019.

Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz, red. E. Marszałkowska-Krześ, I. Gil, Legis 2023.

Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz, tom 2. Art. 205¹–424¹², red. A. Marciniak, Warszawa 2019.

Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz, tom 1. Art. 1–458¹⁶, red. T. Szanciło, Warszawa 2023.

Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz, tom 2. Art. 367–505³⁹, red. T. Wiśniewski, Warszawa 2021.

Kodeks postępowania cywilnego. Koszty sądowe w sprawach cywilnych. Dochodzenie roszczeń w postępowaniu grupowym. Przepisy przejściowe. Komentarz do zmian, red. T. Zembrzusi, Warszawa 2020.

Kodeks postępowania cywilnego. Postępowanie procesowe. Komentarz aktualizowany, red. O.M. Piaskowska, LEX/el. 2023.

Kościółek A., Model zażalenia w świetle nowelizacji kodeksu postępowania cywilnego z 4 lipca 2019 r., „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Rzeszowskiego” 2020, Prawo 29.

Nowelizacja k.p.c. 2019. Pierwsze doświadczenia, refleksje, postulaty, red. T. Zembruski Warszawa 2021.

Nowelizacja postępowania cywilnego. Wpływ zmian na praktykę sądową, red. M. Białecki, S. Kotas-Turoboyska, F. Manikowski, E. Szczepanowska, Warszawa 2021.

Orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego a Kodeks postępowania cywilnego. Materiały Ogólnopolskiego Zjazdu Katedr i Zakładów Postępowania Cywilnego, Serock k. Warszawy, 24–26 września 2009 r., red. T. Ereciński, K. Weitz, Warszawa 2010.

Peiper L., Komentarz do kodeksu postępowania cywilnego, cz. 1, tom 1, Kraków 1934.

Pyzder B., Zbieg zażalenia dewolutywnego i zażalenia poziomego w postępowaniu cywilnym, „Palestra” 2020, 10.

Romańska M., Wpływ orzecznictwa Trybunału Konstytucyjnego na kształt i sprawność systemu środków zaskarżenia w postępowaniu cywilnym, PPC 2017, 2.

Rylski P., Zażalenie dewolutywne a zażalenie poziome w postępowaniu cywilnym, PS 2021, 3.

Sadza A., Stwierdzenie przez referendarza sądowego zasadności skargi wniesionej na jego własne postanowienie, PPC 2020, 4.

System postępowania cywilnego, tom 5. Środki zaskarżenia, red. A. Góra-Błaszczkowska, Warszawa 2023.

System prawa procesowego cywilnego, red. W. Berutowicz, tom 3. Zaskarzanie orzeczeń sądowych, red. W. Siedlecki, Wrocław–Warszawa 1986.

System prawa procesowego cywilnego, tom 3. Środki zaskarżenia, red. T. Ereciński, J. Gudowski, Warszawa 2013.

Szwanefeld M., Rozstrzygnięcie o kosztach w nakazie zapłaty, PS 2003, 1.

Świeczkowski J., Względna dewolutywność zażalenia w postępowaniu cywilnym (zagadnienia wybrane), GSP 2017, 38.

Waligórski M., Rewizja cywilna według znowelizowanego k.p.c., „Przegląd Notarialny” 1951, 1–3.

Wengerek E., Postępowanie zaoczne w polskim procesie cywilnym, PiP 1952, 8–9.

Wokół problematyki środków zaskarżenia w postępowaniu cywilnym, red. M. Michalska-Marciniak, Sopot 2015.

Woźniak Z., Zażalenie do innego składu sądu drugiej instancji, „Dyskurs Prawniczy i Administracyjny” 2022, 1.

Założenia aksjologiczne nowelizacji k.p.c. z 4 lipca 2019 roku, red. S. Cieślak, Łódź 2020.

Zembruski T., Zażalenie po nowelizacji, czyli o standardzie środka zaskarżenia, „Palestra” 2019, 11–12.

Zembruski T., Dopuszczalność środków zaskarżenia w postępowaniu cywilnym, PPC 2022, 3.

Zieliński A., Flaga-Gieruszyńska K., Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz, Warszawa 2022.